

Tom 12/2020, ss. 467-471

ISSN 0860-5637

e-ISSN 2657-7704

DOI: 10.19251/rtnp/2020.12(24)

www.rtnp.mazowiecka.edu.pl

Stanisław Pawlak

Towarzystwo Naukowe Płockie Oddział w Łęczycy

BENEDYKT POLAK I JEGO WYPRAWA DO MONGOLII

BENEDICT POLE AND HIS EXPEDITION TO MONGOLIA.

Benedykt Polak - pierwszy polski podróżnik www.franciszkanie.pl

W roku 1241 pod Legnicą wojska Henryka Pobożnego poniosły klęskę w bitwie z Tatarami. 16 kwietnia 1245 z inicjatywy papieża Innocentego IV wyruszyło poselstwo na dwór chana mongolskiego Gujuka w pobliżu Karakorum w celu przekonania go do zaprzestania łupieżczych najazdów na Europę, dla zbadania sił tatarskich oraz zawarcia sojuszu z Mongołami przeciwko muzułmanom, którzy zajęli Ziemię Świętą. Papież polecił, aby franciszkanie jak najwięcej dowiedzieli się o planach ewentualnych kolejnych podbojów, a także o zasobach i siłach militarnych mongolskich władców. Ostatnim celem misji, najtrudniejszym do realizacji, miała być próba przekonania chana mongolskiego i jego poddanych do przyjęcia nowej wiary. Opis panujących w państwie Mongołów praw i zwyczajów oraz zamieszkujących je ludów był dla Europejczyków cennym materiałem poznawczym.

Legatem papieskim został Giovanni da Pian del Carpine. Był on uczniem i towarzyszem św. Franciszka z Asyżu.

W wyprawie zapoczątkowanej w Lyonie towarzyszył mu brat Czesław pochodzący z Czech. Posłowie udali się do Pragi i dalej na Śląsk.

We Wrocławiu dołączył do nich brat Benedykt Polak (łac. *Benedictus Polonus*), franciszkanin żyjący prawdopodobnie w latach 1200-1280, który obok łaciny władał językiem ruskim przydatnym z uwagi na jeńców ruskich więzionych w Mongolii. Był on także świetnym geografem. Mógł znać również język mongolski. Jedną z hipotez podaje, że sam mógł być jeńcem tatarskim lub poznał ten język, kontaktując się z Tatarami wziętymi do niewoli po oblężeniu Raciborza. Giovanni da Pian del Carpine zakładał franciszkańskie zakony w całej Europie. W swoim czasie był także prowincjonalem zakonu we Wrocławiu i zapewne wówczas poznał brata Benedykta. Prawdopodobnie w wyprawie wziął udział drugi Polak, znany jako C. de Bridia (z Brzegu na Śląsku), uważany za autora dzieła *Historia Tartarorum*.

Benedykt Polak w swoim sprawozdaniu *De Itinere Fratrum Minorum ad Tartaros* opisuje pierwszą wizytę Europejczyków w mongolskim imperium, która trwała od 16 kwietnia 1245 do 18 listopada 1247.

W Łęczycy Konrad I Mazowiecki wyposażył poselstwo w dary dla wielkiego chana. Wśród nich znajdowały się futra bobrowe i borsucze. Na dworze Konrada Mazowieckiego posłowie spotkali się z przewodnikami przybyłymi z Rusi, którzy przekazali im wiedzę i doświadczenia z kontaktów z Mongołami. W dalszą drogę poselstwo udało się na Ruś szlakiem kupieckim przez Zawichost,

Horodło, Włodzimierz Wołyński, Daniłów i Kijów, gdzie wymieniono konie na wytrzymalsze mongolskie. 3 lutego 1246 opuścili Kijów i dwadzieścia dni później przybyli do Kaniowa. Dalej udali się na południe i dotarli do Kachowki znajdującej się 90 km od ujścia Dniepru do Morza Czarnego. Wędrując wzdłuż Morza Azowskiego i przez stepy Kumanii, dotarli do delty Wołgi. Do obozu Batu-chana, leżącego nad dolną Wołgą, zakonnicy przybyli na początku kwietnia 1246 roku. Tam zastali potężną armię, która wcześniej najeżdżała Bułgarię, Węgry, Ruś i Polskę. Batu-chan był wnukiem Czyngis-chana, twórcy mongolskiej potęgi. Pod jego dowództwem jednoczyła się Złota Orda, która miała objąć tereny Zachodniej Syberii, Wschodniej Europy i Środkowej Azji. W Saraju nad Wołgą, będącym stolicą Złotej Ordy, jej władca Batu-chan nakazał posłom rozdzielić się.

W dalszą drogę 7 kwietnia wyruszył tylko Jan di Piano Carpini i Benedykt Polak. Poruszali się nadwożańskimi stepami nad Morzem Kaspijskim i Jeziorem Aralskim. Od 16 kwietnia do 17 maja pokonywali pustynię. Potem pomiędzy 17 maja a 15 czerwca przejechali Chorezm i dalej stepy pogranicza Turkiestanu Wschodniego i Zachodniego. Mijając jezioro Bałchasz, 28 czerwca dojechali w pobliże Altaju i Irtyżu. 22 lipca 1246 roku dotarli do letniej siedziby chana – Syra Ordy. Było to legendarne Karakorum, które powstało w XIII wieku wraz z państwem mongolskim jako siedziba Czyngis-chana. Trwały wówczas przygotowania do uroczystościami wyniesienia na tron nowego wielkiego chana Gujuka. Dzięki temu pobyt posłów mógł być dłuższy, co pozwoliło nawiązać kontakty z przybyłymi na intronizację poselstwami, m.in. z Kalifatu Bagdadzkiego, Gruzji, Korei i Chin. Posłowie zostali odesłani do kwatery matki chana. Intronizacja odbyła się 24 sierpnia. Po zakończeniu uroczystości koronacyjnych, 11 listopada, zostali zaproszeni na drugą audiencję u Gujuka. 13 listopada dostali list do papieża w 4 językach (po mongolsku, persku, turecku, łacinie) i zezwolenie na powrót do kraju. Pod koniec maja 1247 wrócili nad Wołgę i połączyli się z czekającymi na nich braćmi. 18 listopada 1247 powrócili do Lyonu. Po powrocie z wyprawy Giovanni de Pian del Carpine, w 1247, napisał rozprawę *Historia Mongaloru quos nos Tartaros appellamus*, gdzie relacjonował wyprawę, opisał życie Tatarów, ich kulturę, wierzenia oraz struktury państwowe i organizację armii.

Benedykt Polak podczas powrotu do kraju zatrzymywał się w licznych klasztorach, gdzie opowiadał o podróży, a jego relacje zostały spisane przez C. de Bridia w dziele *Historia Tartarorum* z 1247.

Benedykt napisał również rozprawę *Itinerarium*, gdzie m.in. zacytował w całości list chana Gujuka do papieża. Sprawozdanie zostało przetłumaczone po raz pierwszy na język polski w 1986 przez adwokata Andrzeja Jochelso- na i opublikowane w *Kalendarzu Świętego Antoniego*. Po powrocie do Polski Benedykt Polak został gwardianem klasztoru Franciszkanów w Krakowie lub w Inowrocławiu. Zmarł w 1280 lub, wg innych historyków, w 1252.

W 2004 roku odbyła się Pierwsza Wyprawa Śladami Benedykta Polaka. Kolejna wyprawa - samochodami terenowymi śladami Benedykta Polaka wyruszyła 4 sierpnia 2007 r. Film „Wielcy odkrywcy – Benedykt Polak” emitowany był w telewizyjnej dwójce. W 2011 r. ukazała się książka dla dzieci zatytułowana *Wyprawa niesłychana Benedykta i Jana. Historia prawdziwa* o wyprawie Benedykta Polaka autorstwa Łukasza Wierzbickiego. Giovanni da Pian del Carpine oraz Benedykt Polak wypełnili misję dyplomatyczno-szpiegowską. Relacje z ich wyprawy znajdują się w bibliotekach narodowych m.in. w Wiedniu i Paryżu.

W Łęczycy organizowane były coroczne imprezy pod nazwą Jarmark Benedykta Polaka . Imprezy miały za zadanie propagowanie idei poznawania świata oraz promocję kultury Mongolii, Kazachstanu, Ukrainy, Czech i Francji, tj. krajów, przez które przebiegała wyprawa. Pomysłodawcą i organizatorem pierwszego Jarmarku Benedykta Polaka w 2007 roku była ówczesna wiceburmistrz Łęczycy Krystyna Pawlak.

Władze Łęczycy podjęły współpracę z Towarzystwem Naukowym Warszawskim, Polską Akademią Nauk i Międzynarodowym Klubem The Explorers Club, a także partnerami z Włoch, której celem było powołanie Kapituły Nagrody Benedykta Polaka i przyznanie nagrody jego imienia wielkim podróżnikom i odkrywcom oraz propagowanie wyprawy .

Obchody upamiętniające Benedykta Polaka w łęczyckim zamku. Od lewej: Wojciech Zdziarski Starosta Łęczycki, Andrzej Olszewski Burmistrz Łęczycy, Ambasador Mongolii z małżonką i pracownicą ambasady, Wiceburmistrz Łęczycy Krystyna Pawlak, Stanisław Pawlak Sekretarz TNP Oddział w Łęczycy.

BIBLIOGRAFIA

Chądzyński W., *Wrocławskie wędrówki przez stulecia*, wyd. Via Nova, Wrocław 2009.

Polak B., *Trzynastowieczny opis podróży do Mongolii posła papieskiego ...* w tłumaczeniu Andrzeja Jochelсона, w: *Kalendarz św. Antoniego*, Wrocław 1986, s. 51-59.

Bibliografia Literatury Polskiej - Nowy Korbut, t. 2 Piśmiennictwo Staropolskie, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1964, s. 20-22.

Polak B., *Sprawozdanie*, w: *Spotkanie dwóch światów. Stolica Apostolska a świat mongolski w połowie XIII wieku. Relacje powstałe w związku z misją Jana di Piano Carpiniego do Mongołów*, pod red. Jerzego Strzelczyka, Poznań 1993, s. 224-233.

Polski Słownik Biograficzny T. 1. Kraków: Polska Akademia Umiejętności – Skład Główny w Księgarniach Gebethnera i Wolffa 1935, s. 424-425. Reprint: Zakład Narodowy im. Ossolińskich Kraków 1989.

[/pl.wikipedia.org/wiki/Benedykt_Polak](https://pl.wikipedia.org/wiki/Benedykt_Polak)